

KENAN MALIK

**MORAALIN
SUUNTAA
ETSIMÄSSÄ**

ETIIKAN
MAAILMANHISTORIA

Kenan Malik

MORAALIN SUUNTAA ETSIMÄSSÄ
Etiikan maailmanhistoria

Suomentanut Tapani Kilpeläinen

Tämä on näyte kirjasta.
Osta kokonainen teos
osoitteesta *netn.fi*.

niin & näin
Tampere 2016

ENGLANNINKIELINEN ALKUTEOS

The Quest for a Moral Compass. A Global History of Ethics

© Kenan Malik, 2014

First Published by Atlantic Books Ltd

SUOMENNOS & JÄLKISANAT

© Tapani Kilpeläinen & Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-7189-06-1

KANSI

Pasi Romppanen

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,

Tallinna 2016

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry / *niin & näin*

FILI
FILIOLOGIEN INSTITUUTTI

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus

on tukenut tämän kirjan kääntämistä

Koneen Säätiö on tukenut tämän teoksen suomentamista.

SISÄLLYS

1. Jumalten oikullisuudesta ja ihmisen tragediasta	9
2. Järjen jumalat.	29
3. Ihmisen kukoistuksesta	49
4. Taivas ja helvetti	73
5. Nirvana	103
6. Näkymä vuorilta	123
7. Usko ja valta	149
8. Järki ja ilmestys	165
9. Ihmisen haaste	185
10. Vallankumouksellinen henki ja taantumuksellinen sielu	207
11. Ihmisen voitto	223
12. Intohimo, velvollisuus ja seuraus	245
13. Historian haaste	273
14. Jumalan kuolema, moraalin loppu	299
15. Vapauden ahdistus	317
16. Vapautuksen etiikka	335
17. Moraalin purkautuminen.	353
18. Etiikalle etsitään betonia	377
19. Kungfutselaisuus, kommunismi ja sivilisaatioiden yhteentörmäys	397
20. Ihmisen lankeemus	417
Kirjallisuusluettelo	428
Kiitokset	443
Suomentajan kiitokset.	444
Viitteet	445
Hakemisto	460

Usko Jumalaan ei myöskään vapauta uskovia ajattelemasta itse, mikä on oikein ja mikä väärin. Ennen eurooppalaiset polttivat tuhansia noitia ja orjuuttivat miljoonia ihmisiä väittäen, että Jumala oli pyhittänyt heidän tekonsa. Nykyisin vain harva uskoo niin. Jumala ei ole muuttanut mieltään vaan ihmiset. Yhteiskunnan muuttuessa muuttuvat myös moraaliarvot; siinä tämän kirjan tarina. Juutalaiset ja kristityt tulkitsevat *Raamattua* nykyisin eri tavalla kuin tuhat tai kaksituhatta vuotta sitten. ”*Raamatun* tulkitseminen toisin” merkitsee heidän raamatuntulkintansa tuomista uudenlaisiin moraalikehyksiin. Jopa nykyisin jotkut kristityt uskovat Kolmatta Mooseksen kirjaa tai Paavalin kirjeitä lukiessaan, että *Raamattu* oikeuttaa homojen teloittamisen. Toiset lukevat samat sanat toisin ja korostavat, etteivät homoseksuaalit tee yhtikäs mitään syntiä. Jokainen lukee *Raamatua* oman moraalimaailmansa mukaisesti, ja tuo maailma on väistämättä olemassa riippumatta *Raamatusta* ja sen avulla jokainen uskovainen voi tulkita pyhää kirjaansa.

Sama pätee muslimeihin. Sananmukaista tulkintaa kannattavat jihadistit, Tariq Ramadanin kaltaiset ”sillanrakentajat” ja Irshad Manjin kaltaiset liberaalit lukevat kaikki samaa *Koraania*. Jokainen tuo tulkintaansa valmiit moraalinäkemysensä naisten oikeuksista, homoseksuaalisuudesta, abortista, apostasista, oikeudenmukaisesta sodasta, sananvapaudesta, rikollisten rankaisemisesta ja monesta muusta asiasta. Jokainen löytää *Koraanista* arvot, jotka oikeuttavat hänen omat moraalikehyksensä.

Toisin sanoen usko Jumalaan ei raivaa pois jokaisen uskovaisen tarvetta päättää itse, mikä on oikein ja mikä väärin, ilman pyhien kirjojen apua. Euthyfronin dilemmalta ei pääse pakoon.

3

Moderniteetti ei tuonut mukanaan moraalin tuhoa, kuten C. S. Lewis kuvittelee, vaan pikemminkin omalaatuisen tavan ajatella moraalialia. Kun avautui uusia yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuuksia, kun ihmiset hylkäsivät ajatuksen yhteiskunnasta valmiiksi annettuna, ”pitäisi” muuttui yhtä paljon

poliittiseksi kuin moraaliseksi vaatimukseksi. Ihmiset eivät kysyneet itseltään vain ”mitkä moraaliväitteet ovat rationaalisia, kun otetaan huomioon yhteiskunnallinen rakenne” vaan myös ”mitkä yhteiskunnalliset rakenteet ovat rationaalisia” Millainen yhteiskunta, millaiset yhteiskunnalliset instituutiot, millaiset sosiaalisten suhteiden muodot antavat parhaat mahdollisuudet ihmisolentojen kukoistukselle?

Kahdenlaiset kehityskulut ovat ruokkineet kykyä kysyä tällaisia kysymyksiä ja vastata niihin. Ensinnäkin on luotu uudenlaisia yhteiskunnallisen keskustelun muotoja. Poliittinen ja moraalinen keskustelu ei enää ollut pienen eliitin touhua vaan siitä tuli keskeistä koko yhteiskunnan toiminnalle. Painettu lehdistö, joukkoviestimet, poliittiset puolueet ja sosiaalinen verkostoituminen ovat saaneet aikaan äänestäjäkunnan, joka pystyy osallistumaan tällaisiin keskusteluihin. Ne ovat myös vaikuttaneet siihen, millaisiin kiistoihin yleisö voi osallistua. Samaan aikaan on muotoiltu uusia välineitä aina demokraattisista menettelytavoista vallankumouksellisiin liikkeisiin ja työväen lakoista kansallisiin vapauskamppeihin, jotta ihmiset voisivat toimia niiden yhteiskunnallisten keskustelujen pohjalta ja uudistaa yhteiskunnallisia oloja, yrittää kammata maailman siitä, millainen se on, sellaiseksi, millainen sen pitäisi olla.

Näiden kahden kehityskulun ansiosta moraaliväitteet on saatettu subjektiivisen ja suhteellisen tuolle puolen. Uudenlaiset yhteiskunnalliset keskustelut eivät kukoistaneet vain yhteiskunnan sisällä vaan myös yhteiskuntien välillä. Niistä tuli universaalimpia, ne eivät olleet enää kiinni yksittäisissä yhteiskuntarakenteissa. Samaan aikaan yhteiskunnallisen muutoksen mekanismit voimistivat uusien yhteiskunnallisten keskustelujen universalistisia mahdollisuuksia. Yhteiskunnallisella muutoksella oli merkitystä yksittäisen yhteisön tai yhteiskunnan rajojen ulkopuolella. Demokratian ajatuksella oli universaaliala merkitystä. Ranskan vallankumouksen jälkikaiku tuntui kaikkialla Euroopassa ja kaukana Euroopan ulkopuolella. Tunisian protestiliike oli käynnistämässä ”arabikevättä” koko Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä.

Moraalikysymyksiin ei ole objektiivisia vastauksia samalla tavoin kuin tieteellisiin kysymyksiin, mutta ne eivät myöskään ole pelkkää subjektiivisen halun tai maun ilmausta. On laadullisesti erilaista sanoa, että kidutus on väärin tai totuudellisuus hyvä, kuin sanoa, että valo etenee 299 792 458 metriä sekunnissa tai että DNA:ssa on kaksoiskierre. Se on myös laadullisesti erilaista kuin sanoa, että jäätelö on hyvää tai Barry Manilow kammottava. Kuten emotivismia ja nihilismia käsitellessäni totesin: jos jokainen ajattelee, että jäätelö on paha tai Barry Manilow hyvä, saatan joutua yksityiseen epätoivoon. Mutta jos jokainen uskoi, että totuudellisuus on paha ja kidutus hyvä, meidän kaikkien elämä vahingoittuisi perustavasti. Yhteiskunnan kudos repeytyisi. Moraalikysymyksiin ei ehkä ole objektiivisia vastauksia mutta rationaalisia on. Nuo vastaukset ovat juurtuneet yhteiskunnallisista tarpeista syntyneeseen rationaalisuuteen. Jotta järki saadaan koskettamaan sosiaalisia suhteita, määrittelemään rationaalinen vastaus moraalikysymykseen, tarvitaan sosiaalista sitoutumista ja kollektiivista toimintaa. Viime vuosisadalla tapahtunut tällaisen sitoutumisen ja toiminnan sortuminen on osoittautunut moraalijattelulle varsin tuhoisaksi.

Todellinen ongelma ei toisin sanoen ole ”ihmisen hylkääminen” vaan se, mitä voisimme C. S. Lewisin kieltä käyttääksemme kutsua ”ihmisen lankeemukseksi”. Jumalan kuolemalla oli mieltä ainoastaan uudenlaisen uskon taustaa vasten: uskotaan, että ihmiset pystyvät toimimaan rationaalisesti ja moraalisesti ilman ohjausta tuonpuoleisesta. Juuri tämä usko ajoi valistuksen humanismia ja 1700- ja 1800-lukujen optimismia. Mutta 1800-luvun lopulle tultaessa myös tämä usko alkoi syöpyä. 1900-luvun historia – kaksi maailmansotaa, lama ja holokausti, Auschwitz ja gulagit, ilmastonmuutos ja etniset puhdistukset – nakersivat valistuksen toiveikkuutta entisestään. Kuten kanadalainen tutkija ja poliitikko Michael Ignatieff on huomauttanut, emme enää usko, että ”aineellinen edistys pitää sisällään tai mahdollistaa moraalisen edistyksen”. Me syömme hyvin, juomme hyvin, elämme hyvin, Ignatieff huomauttaa, ”mutta meillä ei ole hyviä unelmia”³⁹⁷.

Antropologi Rob Foley toteaa, että 1900-luvun historia on muuttanut näkemyksemme ihmisyydestä, ja se puolestaan on saanut meidät ”menettämään luottamuksen siihen, missä määrin ihmisten voitaisiin sanoa olevan jalustalla eläimellisen raa-kuuden rämeen yläpuolella”:

Dachaun ja Belsenin leirit, miljoonat uskonsodissa tapetut, köyhyyden, nälänhädän ja sairauksien laajuus ja ihmisten lähes rajaton kyky vahingoittaa toisiaan kansallisella ja henkilökohtaisella tasolla ovat 1900-luvulla lyöneet ihmisen itseluottamukseen melkoisen loven.

Viktoriaanisella ajalla uskottiin, että ihmiset olivat lähempänä enkeleitä kuin apinoita. Mutta Foley huomauttaa, että 1900-luvulla ”apinoista on tullut enkelimäisempiä”, kun taas ihmisistä on tullut ”apinamaisempia”. ”Kun alun perin ajateltiin, että ihmiset olivat edistynyt ja edistyksellinen elämänmuoto ja muut eläimet alkeellisempia”, Foley pääättelee, ”nyt voidaan väittää, että sisäinen eläimemme on jalo puolemme ja ihmisyyys tai sivilisaatio pimeämpi puoli – alkuperäinen viktoriaaninen kuva on kääntynyt täysin pääläelleen”³⁹⁸.

Moraalikompassin etsimisen historia ei ole ollut ainoastaan vastaamista kysymyksiin oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta, vaan myös yritys ymmärtää, mitä on olla ihminen, mitä ihmisten tulisi olla ja mikä on näiden kahden suhde. ”Ihmisen lankeemus”, uskon menettäminen ihmisen kykyyn toimia rationaalisesti ja moraalisesti ja muuttaa maailmaa yhdessä, on kaventanut käsitystä siitä, mitä ihmiset voisivat olla, rajoittanut käsitystämme siitä, mitä olemme, ja hapertanut näiden kahden välisen yhteyden. Tuloksena on ollut moraalikeskustelun kaksinapaistuminen niihin, jotka korostavat, ettei moraaliksi ole mitään muuta kuin yksilön mieltymystä, ja niihin, jotka etsivät epätoivoisesti jotakin ulkoista toimijaa tai aluetta, johon arvojen objektiivisuus voitaisiin kiinnittää, on se sitten Jumala tai tiede, luonto tai tuonpuoleinen. Paradoksaalisesti nykymoraalin todellinen ongelma, syy, miksi se vaikuttaa

kitkaiselta ja hajanaiselta, ei ole moraalinen vaan yhteiskunnallinen.

4

”Ihmisen ei loppujen lopuksi tulisi kysyä, mikä on hänen elämänsä tarkoitus”, Viktor Frankl kirjoitti, ”vaan päinvastoin hänen täytyy todeta, että juuri häneltä kysytään”³⁹⁹. Vuonna 1946, kolme vuotta *The Abolition of Manin* jälkeen julkaistu *Ihmisyyden rajalla* tarjoaa hämmästyttävän erilaisen näkemyksen ihmisen tilasta ja moraalista. Frankl oli viettänyt kolme vuotta vankina Saksan keskitysleireillä, kuusi kuukautta siitä Auschwitzissa. *Ihmisyyden rajalla* on tuon kokemuksen pohdiskelua, mietiskelyä ihmisolentojen kyvystä selviytyä jopa nöyryyttävimmissä ja kiduttavimmissa oloissa.

”Tämä on syvän uskonnollinen kirja”, toteaa rabbi Harold Kushner toisen englanninkielisen painoksen esipuheessa. Yhdessä mielessä väite pitää paikkansa. ”[O]lemme oppineet näkemään ihmisen sellaisena kuin hän todella on”, Frankl kirjoitti aivan kirjan lopussa. ”Siitäkin huolimatta, että ihminen on rakentanut Auschwitzin kaasukammiot, hän on pystynyt myös selkään suorana astumaan noihin kaasukammioihin Isä meidän rukous tai Shema Israel huulillaan.” Mutta tämä usko on todella erilaista kuin Lewisin. Franklin kirja ei ole hymni tuonpuoleiselle jumalolennolle vaan ihmisen hengelle. Ihmiset, hän toteaa, löytävät itsensä vain luomalla merkitystä maailmaan. Mutta merkitystä ei löydetä. Merkityksen luovat ihmiset ja vain ihmiset. Sen he tekevät toimimalla maailmassa. ”Ihmisen kohtalo ei ole täysin ennalta kirjoitettu, hän päättää siitä itse”, Frankl kirjoitti. ”Ihminen ei ole vain olemassa, hän myös valitsee tiensä ja päättää, mitä hänestä kulloinkin tulee”⁴⁰⁰.

Frankl pohdiskeli yksilöitä ja heidän kykyään selvittää synkimistäkin kauhuista. Hänen ymmärryksensä ihmisistä arvon luoja ja merkityksen tekijöinä soveltuu myös ihmisiin kollektiivina. Löydämme yksilöllisyytemme ainoastaan muiden välityksellä, ja vain muiden välityksellä opimme ymmärtämään

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus*
– *Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä*
– *Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN,
Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka*
– *Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuus ja elämä*
– *Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracanian elämä*
16. JUKKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi*
– *Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysijä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä*
– *Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa*
– *Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*

21. JUSSI BACKMAN & MIIKA LUOTO (toim.), *Heidegger – Ajattelun aiheita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia – Maaäitimyytistä Marxiin*
23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – Kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja – Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*
27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*
28. SIMONE WEIL, *Juurtuminen – Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä – Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi – Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa – Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschien jälkeen – Miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilystä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut*
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa*
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä*
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*
47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*

49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*
50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER,
Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHETER & TUUKKA TOMPERI,
Ajatellaan yhdessä – Taitavan ajattelun työkirja
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä*
– *Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*
56. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä*
– *Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN
& MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista*
– *Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B. CRAWFORD, *Elämän korjaajat*
– *Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*
62. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. FRIEDRICH HÖLDERLIN, *Teokset*
64. MICHEL DE CERTEAU, *Arkipäivän kekseliäisyys I – Tekemisen tavat*
65. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Energia ja kokemus*
– *Naftologinen essee*
66. MICHEL FOUCAULT, *Klinikan synty*
67. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. ERMANNO BENCIVENGA, *Olipa toisen kerran*
– *52 ajattelemisen arvoista satua*
69. VILLE LÄHDE, *Niukkuuden maailmassa*
70. MICHEL DE CERTEAU, LUCE GIARD & PIERRE MAYOL,
Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto
71. MICHEL FOUCAULT, *Parhaat*
72. PIA HOUNI & PERTTU SALOVAARA (toim.), *Filosofi tavattavissa*
– *Ajatuksia filosofisesta elämästä*
73. VERA TRIPODI, *Sukupuolen filosofia*
74. ROBERTO CASATI & ACHILLE C. VARZI,
Ylittämättömiä yksinkertaisuuksia – 39 filosofista kompakertomusta
75. EDUARD HANSLICK, *Musiikille ominaisesta kauneudesta*
– *Yritys säveltaiteen estetiikan uudistamiseksi*

76. MESTARI ECKHART, *Jumalallisen lohdutuksen kirja*
77. TAPANI KILPELÄINEN, *Silmät ilman kasvoja – Kauhu filosofiana*
78. DAVID HUME, *Keskusteluja luonnollisesta uskonnosta*
79. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Kulta-aika taskussa*
– *Kirjoituksia Venäjän maasta ja hengestä*
80. STEPHEN TOULMIN, *Argumentit – Luonne ja käyttö*
81. BELL HOOKS, *Rakkaus muuttaa kaiken*
82. GEORGES BATAILLE, *Uskontoteoria*
83. KENAN MALIK, *Monikulttuurisuus*
84. DANI RODRIK, *Globalisaation paradoksi*
– *Miksi globaalit markkinat, valtiot ja demokratia eivät sovi yhteen?*
85. HANNELE HUHTALA, SAMI SYRJÄMÄKI & JARKKO S. TUUSVUORI,
Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin. Tapaus Filosofian Akatemia
– *Raportti uusimmasta valmennuskonsultoinnista ja julkisen järjenkäytön*
ohentuvasta kriittisyydestä
86. KENAN MALIK, *Moraalin suuntaa etsimässä*
– *Etiikan maailmanhistoria*

Tilaukset
www.netn.fi/kirjat
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE